

Каптюрова О.В., к.ф.н.

РЕПЕРТУАР МОВЛЕННСВИХ ТАКТИК ІНТЕРВ'ЮЕРА (на матеріалі ток-шоу "Larry King live")

The article deals with the basic speech tactics used in talk show discourse. It has been stated that such tactics as contact establishment, yielding up or preserving initiative and speech interaction termination are compulsory for the communicative situation of a talk show. Language personality of Larry King who anchors show "Larry King Live" and linguistic ways of the interview organisation are stressed.

Key words: mass media discourse, interview, language personality, speech tactics, speech initiative.

В статье рассматриваются основные речевые тактики, используемые в дискурсе телеинтервью. Установлено, что для коммуникативной ситуации телеинтервью обязательными являются тактики установления контакта, передачи и сохранения инициативы, а также завершения речевого взаимодействия. Значительное внимание уделяется языковой личности ведущего авторского ток-шоу "Larry King Live", а также способам речевой организации интервью.

Ключевые слова: мас-медійний дискурс, інтерв'ю, мовна особистість, речева тактика, речева ініціатива.

У статті розглядаються основні мовленнєві тактики, що використовуються у дискурсі телеінтерв'ю. Встановлено, що для комунікативної ситуації телеінтерв'ю обов'язковими є тактики встановлення контакту, передачі й збереження ініціативи та завершення мовленнєвої взаємодії. Значна увага приділяється мовній особистості ведучого авторського ток-шоу "Larry King Live", а також способам мовленнєвої організації інтерв'ю.

Ключові слова: мас-медійний дискурс, інтерв'ю, мовна особистість, мовленнєва тактика, мовленнєва ініціатива.

Мас-медійний дискурс відіграє значну роль у розвитку сучасного суспільства, оскільки формує свідомість, нав'язуючи у прихованій або в явній формі переконання, судження чи емоційну оцінку тих або інших подій. "Для більшості людей інформація, образи й ідеї, які подають медіа, – це основне джерело усвідомлення спільного минулого (історії) та соціальної теперішності. Медіа часто допомагають нам утворювати власне сприйняття та визначення соціальної дійсності та нормальності для утворення спільноти. Вони основне джерело стандартів, моделей і норм" [8, с.71]. Інакше кажучи, "медіа стають найважливішим компонентом соціосистеми, бо вони творять цю соціосистему" [10, с. 17]. Завдяки значному впливу сучасних медіа на суспільство взагалі, а також на кожного його члена зокрема, у представників різних гуманітарних наук: філософії, соціології, психології, лінгвістики, – зростає інтерес до дослідження окремих аспектів діяльності засобів масової комунікації.

Аналіз проблеми породження та функціонування дискурсу є одним з провідних напрямів дослідження сучасної лінгвістики. Сьогодні, коли відбувається глобальна комунікативна взаємодія в численних царинах людської діяльності – політиці, науці, культурі, коли діяльність мас-медіа поширюється поза національними межами, в умовах сучасного інформаційного буму, особливої актуальності набуває вивчення медійного дискурсу.

© Каптюрова О.В., 2012

Одним з різновидів мас-медійного дискурсу, що має відповідне соціальне завдання, зберігає загальні системні риси та виявляє спільні інваріантні ознаки, є теледискурс. Усю різноманітність продукції телебачення можливо класифікувати за низкою формальних ознак, що дозволяє виділити деяку кількість жанрів, чильне місце серед яких посідає телевізійне інтерв'ю.

Інтерв'ю є одним з ключових жанрів журналістики, оскільки надає аудиторії можливості отримати суспільно значущу інформацію з першоджерела, а телевізійне інтерв'ю збагачує жанр суттєвою якістю – видовищністю. Завдяки аудіовізуальному каналу комунікації, повідомлення передається не тільки вербально, на його сприйняття впливають й просодичні та невербальні засоби передачі інформації. Саме видовищність надає достовірності і, як наслідок, великої популярності телевізійному інтерв'ю.

Структура такого типу дискурсу розглядається у наукових працях [3; 8; 12]. Опис дискурсу зосереджує увагу на його різних аспектах, а саме: а) структурі учасників (інтерв'юер, респондент, аудиторія); б) структурі знань, які інтерв'юер намагається доповнити; в) структурі комунікативних інтенцій; г) структурі "тактів" – одиниць глобальної організації інтерв'ю. Ці структури послідовно зумовлюють одна одну у зазначеному порядку. У будь-якому інтерв'ю визначальною виявляється роль інтерв'юера – він задає весь хід обміну інформацією. "Проте в медійному інтерв'ю інтерв'юер уособлює інтереси аудиторії та є успішним остільки, оскільки він спроможний змодельовати когнітивну структуру аудиторії [4].

Окремим типом телевізійного інтерв'ю є ток-шоу, що, "поєднуючи суттєві ознаки інтерв'ю, дискусії, гри, концентрується навкруги особистості ведучого. Це максимально персоніфікована екранна форма. Про неї можна з достатніми підставами сказати: ток-шоу створює зірок, а зірки створюють ток-шоу" [12, с. 189].

Об'єктом нашого дослідження обрано одну з найбільш тривалих програм телебачення Сполучених Штатів "Larry King Live", що виходила в ефірі CNN з 1985 по 2010 р. та привертала до себе увагу понад мільйона телеглядачів. Визначальну роль в популярності цього шоу відіграв ведучий – Ларі Кінг. Саме тому аналіз мовної особистості відомого американського тележурналіста, на нашу думку, дозволить окреслити найважливіші риси дискурсу телеінтерв'ю.

Як зазначає Н.В. Петлюченко, "мовна особистість є видом повноцінного представлення особистості, що містить у собі й психічний, і соціальний, і етичний і інші компоненти, але заломлені через її мову, її дискурс" [9, с. 87]. Саме через мовленнєву діяльність людини реалізується комунікативна функція мови. На думку Ю.Н. Караулова, "мовна особистість – ось та наскрізна ідея, що пронизує всі аспекти вивчення мови й одночасно руйнує межі між дисциплінами, що вивчають людину поза її мовою" [2, с. 45].

Сучасні лінгвістичні дослідження базуються на принципі антропоцентризму, який за словами О.С. Кубрякової, "полягає в тому, що наукові об'єкти вивчаються насамперед за їхньою роллю для людини, за їхнім призначенням в її життєдіяльності, за їхніми функціями для розвитку людської особистості та

її вдосконалення. Він виявляється в тому, що людина стає точкою відліку в аналізі тих або інших явищ, що вона залучена у цей аналіз, визначаючи його перспективу й кінцеву мету" [6, с. 212]. Людина виконує центральну змістову та організаційну роль у дискурсі, "не можна вивчати дискурсивну діяльність поза культурологічними й соціально-історичними даними, поза відомостями про те, хто проводив дискурсивну діяльність, за яких умов, з яких позицій та ін." [5, с. 79].

У мовній особистості, згідно з Ю.Н.Карауловим, виділяються три рівні: (1) вербально-семантичний рівень, (2) когнітивний рівень (або тезаурусний), (3) прагматичний рівень (мотиваційний) [2, с. 35–37]. Така трирівнева модель дозволяє аналізувати мовні, когнітивні та прагматичні характеристики мовної особистості. Як зазначає Н.В. Петлюченко, "коли об'єктом вивчення стає мовна особистість (більш точно мовленнєва особистість, дискурс мовної особистості), то у процес дослідження залучається, крім структурних характеристик мови (фонетичний, граматичний, синтаксичний рівні), його прагматичний аспект. Це вимагає паралельного й взаємозалежного опису вживання мови й умов його реалізації, що піддається спостереженню на досить великому відрізку простору й часу, котрий охоплює цілий період життя індивіда" [9, с. 90–91].

Під дискурсом мовної особистості слід розуміти весь процес мовлення та зафіксований за відносно тривалий проміжок часу результат цього говоріння [2, с. 238]. Отже матеріалом нашого дослідження стали транскрипти ток-шоу "Larry King Live" з 1 січня 2000 р. до 31 грудня 2011р. та декількох шоу, які відбулись в 2011 р., що розміщені в мережі Інтернет (режим доступу: <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/lkl.html>).

З боку організації мовленнєвої взаємодії, ток-шоу – це діалог інтерв'юера з особою, запрошеною на програму, із залученням аудиторії. В аналізованому ток-шоу глядачі в студії відсутні. Зворотній зв'язок з аудиторією представлений телефонними дзвінками із запитаннями з визначенням місцевості, звідки надходить запитання, але без імені автора. Наприклад, KING: And we start now with Prospect, Ohio – hello; KING: Chicago, hello. Hello?; KING: OK. Cheshire, England, hello. В деяких програмах відбувався полілог. Наприклад, CORNWELL: I didn't contradict myself. Maybe you didn't understand. I did say, in fact, that this represents how human he is. DEUTSCH: Which makes him more appealing. CORNWELL: But I disagree with you that they are just kind of dealing with adultery as being the functional equivalent of jay-walking. DEUTSCH: I didn't say that. I said that this transgression makes him more appealing... KING: Hold it. Let's let Rick get a word in. We have three guests.

За визначенням О.Іссерс, тип комунікації в ток-шоу можна назвати нерівноправним діалогом, "коли ініціатива постійно належить одному із співрозмовників" [1, с. 213]. Вивченню саме такого типу спілкування, насамперед розподілу ініціативи та впливу на тематичний "маршрут" діалогу доминування одного з комунікантів, присвячена робота Палмера [14].

Мовленнєва ініціатива в комунікативній ситуації інтерв'ю належить ведучому. Кожна з передач розпочинається з представлення гостя чи гостей

студії за яким переважно слідує привітання, під час якого комуніканти психологічно настроюють один одного на мовленнєвий контакт, вибирають форму спілкування з в контексті його тональності, за її участю начебто створюються "узи спільності" шляхом простого обміну словами [11, с. 386], чим "задають тон усій розмові" [7, с. 90]. Оскільки гостями ток-шоу були представники як політики і бізнесу, так і шоу-бізнесу та спорту, представлення та привітання варіювалось від цілком офіційного (Good evening. Vladimir Putin is the prime minister of Russia. He previously served as President of the Russian Federation. And it's a great pleasure to welcome him back to LARRY KING LIVE) до нейтрального (Good evening. Stevie Wonder needs no introduction. So why am I introducing him? Except for this. He is a genius, one of the most influential artists and people of our time) і навіть зовсім неформального (Wanted, dead or alive, Jon Bon Jovi here for the hour. Next on LARRY KING LIVE).

У діалозі можна знайти репліки, що мають особливе призначення – вплив на розвиток співбесіди. Такі репліки мають метатекстовий характер та несуть в собі повідомлення про повідомлення або "висловлювання про саме висловлювання" [15], за їхньою допомогою ініціатор скеровує мовленнєву взаємодію у певному напрямку. Наприклад, KING: What do you think about that? Good question. LEWINSKY: Great question. KING: *And you can answer it*; KING: Darva, *how would you respond to what Sally just said?*

Для комунікативної ситуації інтерв'ю природним є те, що мовленнєва ініціатива в діалозі належить журналісту. В той самий час завдання інтерв'юера складається не в висловлюванні власної думки стосовно певної проблематики, а в сприянні найбільш повному, логічному та послідовному розкриттю теми розмови співбесідником. У такому випадку доречно говорити про тактику передавання ініціативи.

Існує низка вимог, яким мають відповідати питання, що закликають до переходу ініціативи від ведучого до гостя студії: "необхідно уникати багатозначних понять, основні запитання слід формулювати в лаконічній, чіткій фразі, оскільки співбесідник може не запам'ятати довге питання та в результаті відповісти на його частину (зазвичай останню); питання краще формулювати без альтернативи, щоб співрозмовнику не довелось обмежитися вибором між двома варіантами відповіді" [12, с. 176–177].

Саме таким правилам відповідають питання Ларі Кінга: KING: Tell me first about this Jenny Craig thing and how it happened. LEWINSKY: Well, it's – first, let me say it's just been a wonderful, wonderful experience for me so far. And I'm really fortunate to have been this successful at it. And... KING: *How did it happen? Did they call you? You call them?* Хоча в деяких інтерв'ю з представниками великої політики, що максимально наближені до ситуації протокольного інтерв'ю, коли журналіст ставить попередньо узгоджені запитання [12, с. 179], цих правил не завжди дотримуються. Наприклад, в розмові з колишнім прем'єр-міністром Великої Британії Тоні Блером можна знайти як складні запитання (KING: You've spoken, Mr. Prime Minister, about the cardinal importance – you call it – of the state building exercise of the Palestinian Authority. *How is that*

exercise going? What would constitute what you would call real change?), так і питання, що містять альтернативу (KING: How would you assess, Mr. Prime Minister, the Obama administration since they've taken office with regard to this issue? *Have things moved forward, have they gone backward, have we stayed mired?*), що може свідчити про підготовлений характер комунікації.

Як зазначають дослідники [16], активність участі в діалозі, тобто залучення в процес мовленнєвої взаємодії та готовність підхопити ініціативу, виявляється в тому, що партнер бере на себе ініціативу, коли йому її пропонують. Такий перехід можна виявити за допомогою граматичних засобів зв'язності [13]:

- посилянь (reference devices) (KING: Appropriately enough. Was *it* – *it* had to be tough. I've interviewed George Schering. I'm sure you knew George Schering. WONDER: He was great. Great man. KING: Yes. *He* said that when you've never seen, *he* didn't regard *it* as a handicap. Because *that's* the only thing *he* knew);

- засобів повторної номінації (substitution devices) (KING: Our next *one* is the adult porcupine. HANNA: Yes, I don't believe – KING: I suppose, a child porcupine; KING: Why do you think everybody likes you so much? And everybody *does*. There's nobody that doesn't like Willie Nelson. You turn 77 April 30th. NELSON: Well, I like everybody, *too*, you know);

- еліпсису (KING: Why have you finally come? PACINO: Come here? KING: Yes, finally, after years of asking? PACINO: Senility, I guess; KING: You still feel that way? PACINO: Sure. KING: Do you still feel – PACINO: Yes, I do. But I'm so shy now I wear sunglasses everywhere I go. KING: I mean you play so – PACINO: I sleep with these). Використання еліпсису, що відноситься до попереднього висловлювання співбесідника, веде до частоті зміни ролей в діалозі й, отже, призводить до передачі ініціативи.

Таким чином, з наведених вище прикладів випливає, що граматичні показники зв'язності можуть виступати в ролі маркерів деяких мовленнєвих тактик контролю за розподілом ініціативи в комунікації [1; 16].

У деяких випадках інтерв'юеру доводиться використовувати тактики збереження ініціативи, оскільки співбесідник намагається уникнути теми розмови. Наприклад, KING: You also disclose, Barbara – George discloses something very personal about you... He wrote that when you once had a miscarriage, you showed him the fetus in the jar. BARBARA BUSH: No, really the truth is – KING: *We touched on it before*. But we didn't elaborate. BARBARA BUSH: ... you know, *memories dim a little bit* but anyway – but he was very – KING: *Were you shocked that he put it in the book?* BARBARA BUSH: No. He asked permission and I gave him permission... KING: *You had differing opinions, though, on pro-life, did you not?* BARBARA BUSH: *I don't remember*. GEORGE H.W. BUSH: Yes, they did. BARBARA BUSH: *Shh, George...* GEORGE H.W. BUSH: When I was president. BARBARA BUSH: I wasn't president, nor was I president when George was president. But that's one issue. I'm not a one-issue person... KING: *But you have your own opinions*. BARBARA BUSH: Of course I do... Як ми бачимо із наведеного прикладу, Ларі Кінг повертається до вельми

приватного епізоду з життя подружжя Буш, який був описаний в книзі експрезидента та становить неабиякий інтерес для телеглядачів, а Барбара Буш, посилаючись на відсутність спогадів, намагається відхилити запропоновану їй тему. В наступному прикладі Ларі Кінг так і не зміг зберегти ініціативу, викликаючи Сару Фергюсон на розмову про загибель принцеси Діани, отже йому довелось перехопити ініціативу питанням про досить актуальну тему того часу: KING: *Do you have any suspicions about her death?* FERGUSON: *I'm not going to answer those questions.* KING: *Because her would-be father-in-law does, as you know. And there is always speculation in these kind of things. You don't, or you are not going to answer?* FERGUSON: *I'm not going to get into that, Larry.* KING: *OK. There is something everyone has an opinion on. I know you will have an opinion on this. What should happen to the little boy from Cuba?* FERGUSON: *Ah, another ticklish topic. Well, tell me what's the latest news right now.* В обох прикладах співбесідники Ларі Кінга застосовують мовленнєву тактику ухилення від ініціативи.

Оскільки, як було зазначено вище, завданням інтерв'юера є допомога співбесіднику висловитися, Ларі Кінг звертається до тактики заохочення мовленнєвої ініціативи. Наприклад, LEWINSKY: *Well, it was sort of a mutual coming together. They contacted a family friend, and I was at a point in my life where I was looking to not just...* KING: *Lose weight?* LEWINSKY: *Not just lose the weight, though, but really get control of it and finally be rid of some of my food issues...* За допомогою питання-уточнення журналіст допомагає Моніці Левінські точніше сформулювати думку. В прикладі: GATES: *Well, ...our first customer was down in Albuquerque, New Mexico. So I left...* KING: *Who was it?* GATES: *It's a little company called MITS. At the time, it was the first company with a kit computer. You could send in about \$300 and you got a bag of parts, and if you were lucky enough to get it assembled right, the lights would blink. That was about all this machine could do.* KING: *But they liked something you had.* GATES: *But that was the beginning. Yes спочатку Кінг використовує мовленнєву тактику зацікавленості, а далі – схвалення (позитивної оцінки професійних якостей партнера).*

Дослідники журналістики серед причин популярності ток-шоу зазначають те, що Ларі Кінг є "пересічним громадянином на екрані" [12, с. 226], отже він вдало втілює мовленнєву тактику інтимізації, наприклад, LEWINSKY:.. *It's – I don't know if – you've – you're awfully fit. I don't know if you've ever had to deal with your weight.* KING: *I was overweight. I was overweight.* LEWINSKY: *Were you?* KING: *There's nothing worse, yes, яка зближує його не тільки з співбесідником, але й з телеглядачами.*

Мовленнєва взаємодія під час комунікативної ситуації ток-шоу, як і будь-яка інша, підпорядкована загальним правилам спілкування, оскільки останнє відбувається в рамках соціально прийнятної поведінки. Міжособистісне спілкування, яке не має конфліктного характеру, знаходиться в межах етикетного обрамлення. Комунікація розпочинається з ритуалу привітання, для її завершення також існує відповідний ритуал. Перш за все, слід відзначити, то ситуація телеінтерв'ю обмежена певним проміжком часу. Якщо

гість передачі йде з будь-яких причин до її закінчення, Ларі Кінг попереджає про це аудиторію (KING: We'll have some more moments with Tony Blair, and then we'll meet two leaders of each side following this. Don't go away) або пояснює причину цього (KING: We had agreed to a limited amount of time with Monica Lewinsky, and she gave us more than we expected, and we thank her very much). Коли час зустрічі вичерпано, для розірвання мовленнєвого контакту його учасники висловлюють:

- слова прощання (KING: Thank you! Why are we yelling? Time now for AC – Where did the ring go? Time now for "AC 360." I almost lost it. BRAND: I know. My wife's going to kill me. KING: Good night);
- подяку один одному та аудиторії (KING: Thank you, Mike. TYSON: Yes, you're welcome, Larry. KING: Mike Tyson. Hope you enjoyed this hour... Thank you for joining us);
- позитивні почуття (KING: Al, an honor to have you here. PACINO: It's an honor to be here. Congratulations for everything. Congratulations);
- побажання вдачі (KING: Thanks, Monica. LEWINSKY: Oh, thank you, Larry. KING: Good luck. LEWINSKY: Thanks);
- запрошення до наступної зустрічі (KING: Mr. Prime Minister, I thank you so much. I look forward to seeing you again soon on your soil. PUTIN Larry, I invite you. I await you here in Moscow. You've never visited Moscow and I am positive you will like it. KING: Thank you, Mr. Prime Minister).

Таким чином, у проаналізованому дискурсі для вирішення комунікативних задач інтерв'юер звертається до низки мовленнєвих тактик, необхідних для організації спілкування із співбесідником. До поширених тактик, які використовуються ведучим у теледискурсі, належать тактики початку мовленнєвої взаємодії, передавання та збереження мовленнєвої ініціативи, розірвання мовленнєвого контакту. В ході нашого дослідження було виявлено, що вибір комунікативних тактик залежить від типу дискурсу, міжособистісних стосунків комунікантів та фази спілкування. Вибір комунікативних тактик характеризує мовну особистість інтерв'юера.

Література

1. *Иссерс О.С.* Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – Изд. 5-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.
2. *Караулов Ю.Н.* Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
3. *Кибрик А.А.* О некоторых видах знаний в модели естественного диалога / А.А. Кибрик // Вопросы языкознания. – 1991. – № 1. – С. 61–69.
4. *Кибрик А.А.* Обосновано ли понятие "дискурс СМИ"? / А.А. Кибрик [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/people/kibrik-aa/files/Media_discourse@Orel_2008.pdf.
5. *Кубрякова Е.С.* О тексте и критериях его определения / Е.С. Кубрякова // Текст. Структура и семантика. – М., 2001. – Т. 1. – С. 72–81.
6. *Кубрякова Е.С.* Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М., 1995. – С. 144–238.
7. *Культура русской речи. Учебник для вузов / Л.К. Граудина, Е.Н. Ширяев* – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 560 с.
8. *Мак-Квейл Д.* Теорія масової комунікації / Д. Мак-Квейл. – Львів: Літопис, 2010. – 538 с.

9. *Петлюченко Н.В.* Харизматика: мовна особистість і дискурс: монографія / Н.В. Петлюченко – Одеса: Астопринт, 2009. – 464 с.
10. *Почепцов Г.Г.* Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації / Г.Г. Почепцов – К.: Спадщина, 2012. – 464 с.
11. Русский язык. Энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, 1979. – 431 с.
12. Телевизионная журналистика: Учебник. 4-е издание / [Г.В. Кузнецов, В.Л. Цвик, А.Я. Юровский и др.]. – М.: Изд-во МГУ, Изд-во "Высшая школа", 2002. – 304 с.
13. *Halliday M.A.K., Hasan Ruqaiya.* Cohesion in English. – London: Longman, 1976. – 374 p.
14. *Palmer M.T.* Controlling conversation: turns, topics and interpersonal control // Communication Monographs. – March 1989. – Vol. 56. – P. 1–18.
15. *Schiffrin D.* Meta-talk: Organizational and evaluative brackets in discourse // Sociological Inquiry. – 1980. – 350 (1). – P. 199–236.
16. *Villaume W. and Cegala D.J.* Interaction involvement and discourse strategies: the patterned use of cohesive devices in conversation // Communication Monographs. – March 1988. – Vol. 55. – P. 22–40.

References

1. *Issers O.S.* Kommunikativnye strategii i taktiki russkoj rechi / O.S. Issers. – Izd. 5-e. – М.: Izdatelstvo LKI, 2008. – 288 s.
2. *Karaulov Yu.N.* Russkij yazyk i yazykovaya lichnost / Yu.N. Karaulov. – М.: Nauka, 1987. – 264 s.
3. *Kibrik A.A.* O nekotorykh vidakh znanij v modeli estestvennogo dialoga / A.A. Kibrik // Voprosy yazykoznanija. – 1991. – № 1. – S. 61–69.
4. *Kibrik A.A.* Obosnovano li ponyatie "diskurs SMI"? / A.A. Kibrik [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.philol.msu.ru/~otipl/new/main/people/kibrik-aa/files/Media_discourse@Orel_2008.pdf.
5. *Kubryakova E.S.* O tekste i kriteriyakh ego opredeleniya / E.S. Kubryakova // Tekst. Struktura i semantika. – М., 2001. – Т. 1. – S. 72–81.
6. *Kubryakova E.S.* Evoljutsiya lingvisticheskikh idej vo vtoroi polovine XX veka (opyt paradigmalnogo analiza) / E.S. Kubryakova // Yazyk i nauka kontsa 20 veka. – М., 1995. – S. 144–238.
7. Kultura russkoj rechi. Uchebnik dlya vuzov / L.K. Graudina, E.N. Shiryayev – М.: Izdatelskaya gruppa NORMA-INFRA, 1999. – 560 s.
8. *Mak-Kvejl D.* Teoriia masovoi komunikatsii / D. Mak-Kvejl. – Lviv: Litopys, 2010. – 538 s.
9. *Petliuchenko N.V.* Kharyzmatyka: movna osobystist i dyskurs: monografiya / N.V. Petliuchenko. – Одеса: Астопринт, 2009. – 464 с.
10. *Pochepstov G.G.* Vid Facebook'u i glamuru do Wikileaks: media komunikatsii / G.G. Pochepstov – К.: Spadshchyna, 2012. – 464 с.
11. Russkij yazyk. Entsiklopediya. – М.: Sovetskaya entsiklopediya, 1979. – 431 s.
12. Телевизионная журналистика: Учебник. 4-е издание / [Г.В. Кузнецов, В.Л. Цвик, А.Я. Юровский и др.]. – М.: Изд-во МГУ, Изд-во "Высшая школа", 2002. – 304 с.
13. *Halliday M.A.K., Hasan Ruqaiya.* Cohesion in English. – London: Longman, 1976. – 374 p.
14. *Palmer M.T.* Controlling conversation: turns, topics and interpersonal control // Communication Monographs. – March 1989. – Vol. 56. – P. 1–18.
15. *Schiffrin D.* Meta-talk: Organizational and evaluative brackets in discourse // Sociological Inquiry. – 1980. – 350 (1). – P. 199–236.
16. *Villaume W. and Cegala D.J.* Interaction involvement and discourse strategies: the patterned use of cohesive devices in conversation // Communication Monographs. – March 1988. – Vol. 55. – P. 22–40.